

KİMLİK BUNALIMINDA MODEL ARAYIŞI VE EBEVEYN OKUL ARAŞTIRMASI

Dr. Sabiha KESKİN*, Dr. B. Mert SAVRUN**, Psik. Azra KOÇAK***, Psik. Aydın KOÇ****, Cevza BORA***, Ahmet COŞKUN***, Ahmet KURTUL****

ÖZET

Orta-sınıf ailelerine mensup ve davranış sorunu olmayan 352 erken adolesanın kimlik bunalımını aşmada kendisi ve çevresi ile iletişim aracı olan lisan kullanımını değerlendirdik. Bu amaçla, kimlik dönemi öncesi kişilik gelişim evrelerini ve kişilik düzeneklerini ne derecede aşmış olduklarını belirleyici toplam 106 açık uçlu soru içeren 7 grup anketi haftada bir olmak üzere 7 hafta uyguladık. Deneklerin lisanı algılama, anlatım gibi sözel yeteneklerinin özellikle basit mantık algılama ve soyut kavram ve duygu ifadesinde yetersiz olduğunu gördük. Ayrıca, dilbilgisi kullanımının zayıf, yani yazım anlatımlarının da yetersiz olduğunu saptadı. Kendini ifade yetersizliğinin, kimlik bunalımı aşımında adolesanlar için zorlayıcı bir engel olabileceği kanısına vardık.

SUMMARY

The language development of 352 middle-class early adolescents with no conduct disorders was evaluated, since the language is a tool for the adolescent, in his identity resolution struggle to make a contact with his environment. The previous psychosocial developmental stages of the subjects were surveyed through 7 questionnaires containing 106, in total, open-ended questions, which were handed out in 7 consecutive weeks. Their verbal receptive and expressive use of the language was found to be inadequate especially in understanding syllogistic logic and expressing abstract thoughts and feelings. Their grammar was also incompetent for written expression. It is believed that inadequate self-expression may be a coercive obstacle in the resolution of the identity crisis, the major task of the adolescent to master.

“Tath söz, yılanı deliğinden çıkarır”

Anonim.

İnsan davranışlarının şekillenmesinde, *bilişsel* (cognitive) *organizasyondan* ilk söz eden Jean Piaget olmuştur (Piaget, 1926). Kişinin *çevreye uyum yeteneği* (adaptation), bilişsel organizasyonun temelini oluşturur. Yaşanan olay, *kişiyi özgü biçimde algılanır* (assimilation). Kişi, *çevrenin beklentilerini, yine kendine özgü bir biçimde yerine getirir* (accommodation). Çevresel uyarıların gerek algılanmasında, gerekse çevre ile ilişki kurulmasında **lisan** önemli bir rol oynar (Greenspan ve Curry, 1989).

İnsanın düşünme yeteneği, 11 yaşından başlayarak, mantık, sistematik ve sembolik öğeler içermeye

başlar. *Soyut* (abstract) düşünme, *genelden özele* (deductive), *özelden genele* (inductive) ve *giderek hipotezden özele* (hypothetico-deductive) düşünebilme yetenekleri gelişir (Ginsburg ve Brans 1988).

Doğumla birlikte başlayan lisan gelişimi de, puberte ile birlikte düşünmedeki hızlı gelişime paralellik gösterir. Lisan kullanımı, komplike ve soyut kavramları ifade edebilme, gramer varyasyonlarını kavrayabilme seviyesine ulaşır (Kitchener, 1986).

Delikanlılık dönemi (adolescence), *sessiz çocukluk dönemi* (latency stage) öncesinin, tüm çatışmalarının adeta toplu bir tekrarı olan cinsel ve işlevsel *kimlik bunalımı* (identity crisis) dönemidir (Erikson, 1980). Bu dönemde, başta yaşlıları olmak üzere çevredeki herkesin, delikanlı üzerindeki duygu ve düşünceleri çok önem taşır. (Jarvinen ve Nichols, 1996). Delikanlı, kendi kimliğini bulana kadar, kahramanlaştırdığı idol rolünü üstlenir. Çevreden gelen uyarılara *negatif yaklaşım* (negativism), yine bu döneme özgü *benlik kimliği* (ego identity) geliştirebilmesi için bir araçtır. Bir taraftan, asıl kimliğinin dışında bir rol

* İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Çocuk Nörolojisi Bölümü

** İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak. Psikiyatri Anabilim Dalı

*** TC MEB, Pilot Cengiz TOpel İlköğretim Okulu

**** TC MEB, Lütfi Banat İlköğretim Okulu

benimseyen ve dahil olduğunu varsaydığı grubun katı kurallarına hapsolan, öte taraftan varlığını kabul ettirebilmek adına takındığı negatif tutum sonucu delikanlı kendini yeterince ifade edemez (Graber ve ark, 1993). Sonuç olarak çevre tarafından yanlış anlaşılmaya açıktır.

Buradan yola çıkarak bu çalışmada, orta-sınıf *erken delikanlılarımızın* (early adolescents) duygu ve düşüncelerini, başlıca paylaşım aracı olan lisan kullanımını ve gramer varyasyonlarını algılama yeteneklerini araştırdık. Ayrıca, ruhsal durum ve duygu ifadelerini de değerlendirmeye çalıştık. Amacımız, kimlik arayışı içindeki bu gençlerin, kendilerini ifade ve dolayısı ile çevreden anlaşılabilmesinde en önemli araçlardan biri olan lisanı kullanabilme yeteneklerinin, dış dünya ile çatışmalarında rolü olup olmadığını tartışmaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmada, toplumumuz erken delikanlı kuşağının, psikososyal gelişim evrelerini tamamlamasında lisan kullanımının önemini belirlemesi amaçlandı. Psikososyal gelişim evrelemede Freud ve Erikson'un görüşleri dikkate alındı (Holt, 1989, Erikson, 1980). Buna göre, sırasıyla, *oral-temel güven* (oral-basic trust), *anal-özerklik* (anal-autonomy), *fallik-girişim* (falic-initiative), *gizlilik-yapıcılık* (latency-industry) ve *genital-kimlik* (genital identity) dönemlerini sorgulayıcı 7 grup anket sorusu hazırlandı. Bu evrelerin temelini oluşturan *bilinç ve bilinçötesi* (conscious-unconscious), ayrıca *altbenlik*, *benlik ve üstbenlik* (id, ego ve superego) yapılarına yönelik sorulara da yer verildi. *Haz yönelimleri* (pleasure principle), *gerçeğe adaptasyon* (adaptation to reality) ve *engellenmeye toleransın* (frustration tolerance) ölçülmesini sağlayacak sorular da eklendi. *Güdü* (mativation), *içgüdü* (instinct), *dürtü* (drive) ve *irade* (self-control) yönelmelerinin belirlenmesi de amaçlanan notalar. *Çatışma bunalım* (conflict) çözülmesi, varsa *kargaşa-bunalı* (rasis) ve kargaşa çözümünde başvurulan *savunma düzenekleri* (defense mechanisms) de belirlenmeye çalışıldı.

Psiko-sosyal gelişimde toplumun, kişi üzerindeki etkisi dikkate alınarak, denek ailelerinin sosyo-ekonomo-kültürel yapıları anket soruları yardımıyla ayrıca saptandı. Her iki grup denek, TC Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve İstanbul ili için pilot olarak seçilmiş ve İstanbul ilinin sosyo-ekonomik benzerlik gös-

teren seçkin iki semtindeki iki ilköğretim okuluna devam ediyorlardı.

Yanıtlara tam özgürlük sağlanması adına soruların açık uçlu olmasına özen gösterildi. Algılama, muhakeme, yorum ve dikkat yeteneklerini ölçebilmek için mantık soruları, olumsuz sorular ve "dolaylı ve dolambaçlı" sorulara yer verildi. Duygu ve düşüncelerdeki tutarlılığı saptamak amacı ile bazı sorular, her 7 soru grubunda da tekrarlandı.

Anketler öğrencilere, daha önce onların güvenini kazanmış psikolog rehber öğretmenler tarafından tanıtıldı. Anket amacının sadece ve sadece öğrencileri daha yakından tanımak olduğu vurgulandı. Yanıtların öğrencileri asla birebir etkilemeyeceği, yanıtlardan asla sorumlu tutulamayacakları belirtildi. Bu konuda kendilerini daha rahat hissetmeleri ve yanıt gizliliğinden emin olmaları için kimliklerini rumuz ile gizlemeleri istendi. Ancak, psikososyal gelişimi bir bütün olarak değerlendirebilmek amacı ile, 7 hafta boyunca aynı rumuzu kullanmalarının gerekliliği anlatıldı. Sorulara istedikleri gibi yanıt vermeleri, istemedikleri soruları yanıtsız bırakabilecekleri söylenecek kendilerini tamamen özgür hissetmelerine çalışıldı. Cinsiyetlerini belirtmeleri de kendi isteklerine bırakıldı.

Açık uçlu sorulara verilen yanıtlar önce okul şubeleri, okullar arası ve daha sonra benzer yanıt grupları kendi içlerinde sınıflandırılarak, sayısal ve '%' değeri ile yorumlandılar. Deneğin soruyu algılama ve kendini ifade yetersizliği sonucu anketörün yanlış yada eksik yorumlarına engel olabilmek için, her deneğin 7 ayrı anket kağıdı birleştirildi. Böylece denek bir bütün olarak tanınmaya ve anlaşılmaya, dolayısı ile hakkında yanlış yorumların en aza indirilmesine çalışıldı. Aynı rumuzu kullanan deneklerin ayrılmasında el yazısı karakterlerinden faydalanıldı.

Anketlerin yapıldığı 7 hafta boyunca devamsızlık gösteren denekler, o grup soruda değerlendirmeye alınmadılar. 3/7 ve üzerinde devamsızlık gösterenlerin araştırma dışı bırakılması öngörüldü. Ancak hiçbir denek 2/7'nin üzerinde devamsızlık göstermedi. Bunların oranı da ihmal edilebilir düzeydeydi.

BULGULAR

Herbiri 11-20 arasında değişen sayıda soru içeren 7 soru grubu, haftada bir olmak üzere toplam 106 soruluk anketler, Mayıs-Haziran 1999 tarihleri arasındaki 7 haftalık süre içinde, 154 (%44)'ü kız ve 183

Tablo 1. Denek cins dağılımı

	%
Kız	44
Erkek	52
Cinsiyetini paylaşmayan	4

Tablo 2. Ebeveyn yaş-tahsil-iş durumu

	Anne %	Baba %
30'lu yaş	72	33
40'lı yaş	25	53
Tahsil yok	5	2
İlk-orta	58	44
Lise	29	37
Yüksek	6	15
Evde	78	2
İşçi-memur	13	27
Serbest	10	68

Tablo 3. Aile yapısı

	%
2 Çocuklu aile	54
Parçalanmış aile	14
3,4 odalı ev	67
Çocuğa ait	56
İlk 3 yıl anne bakımı	94

(%52)'ü erkek, 14 yaşındaki 352 ilköğretim öğrencisine uygulandı. Deneklerin hiçbirinde son 6 ayda herhangi bir davranış sorunu gözlenmemişti (DSM-IV). Onbeş (%4) öğrenci, cinsiyetlerini anketörle paylaşmadı (Tablo 1).

Öğrenciler, benzer sosyo-kültürel-özellikleri taşıyan 2 ilköğretim okulunun 8. sınıflarında okumakta idiler. Dört değişik şubede okuyan ve 61 (%44)'i kız, 75 (%54)'i erkek olan 140 (%40) öğrenci okul CT'den; 5 ayrı şubede okuyan ve 93 (%44)'ü kız, 108 (%51)'i erkek olan 212 (%60) öğrenci okul LB'den olmak üzere ankete katıldılar. Okul CT'den 4 (%3), okul LB'den ise 11 (%5) öğrenci cinsiyetlerini paylaşmadı.

Annelerin %72'si 30'lu, %25'i 40'lı yaşlarında idiler. Babaların %53'ü 40'lı, %33'ü 30'lu yaşlarını sürdürüyorlardı. (Tablo 2). Annelerin %58'i ilk-orta de-

Tablo 4. Soyut kavram tanımı

SORU: "Uzay" kelimesinden ne anlıyorsunuz?
YANITLAR:
- Dünya
- Hava boşluğu
- Dünya dışı cisim
- Canlı olan boşluk
- Canlı olmayan boşluk
- Uzayı aklımdan geçiriyorum
- Oranın nasıl olduğunu, hayat olduğunu mu düşünüyorum

Tablo 5. Duygu anlatımı

SORU: Acıkipta yemek yemek sizde nasıl bir duygu uyandırır?
YANITLAR:
- Bazı yemekleri sevmem
- Yemek önemli bir ihtiyaçtır
- Hiçbir canlı besinsiz yaşayamaz
- İstedğim kadar yerim
- Kendimi tok hissettim
- Hızlı yerim
- Açlık

recede, %29'u lise, %6'sı yüksek tahsil yapmışlardı. Babaların tahsil durumu ise; %44 ilk-orta, %37 lise ve %15 yüksek tahsil idi. Annelerin %5'i ve babaların da %2'si hiç okula gitmemişlerdi. Annelerin %78'i ev kadını idi. Yüzde 13'ü işçi-memur statüsünde, %10'u da serbest meslekte çalışıyordu. Babaların %68'i serbest meslek sahibi, %27'si işçi-memur statüsünde idi. Yüzde 2 baba ise işsizdi.

Ailelerin %54'ü anne-baba ve 2 çocuklu çekirdek aile idi. Parçalanmış aile oranı %14 idi. Parçalanmış ailelere mensup olan çocukların %75'i anne ile kalıyordu. Ailelerin %67'si 3-4 odalı evlerde kalıyorlardı. Deneklerin %56'sının kendine ait bir odası vardı. Yüzde 94 denek hayatının ilk 3 yılında annesi tarafından büyütülmüştü.

Yüzde 5 deneğin "en beğenmediği özelliği" **konusma yetersizliği** idi. Bunu; "hızlı konuşuyorum", "yüksek sesle konuşuyorum", "toplum içinde konuşmıyorum", "ifadem bozuk", "kendimi ifade edemiyorum" şeklinde dile getirdiler.

Deneklerin %9'u "uzay" gibi yarı soyut bir kavramı tanımlamakta zorlandı. (Tablo 4). Yüzde 24 denek "Uzay" kelimesinin yaptığı çağrışımı dile getirdi. Yüzde 21 denek bu soruyu yanıtsız bıraktı. Bu yanıtlar, yanlış tanımlama olarak değerlendirilmedi. O nedenle, tüm deneklerin değil, sadece uzayı tanım-

Tablo 6. Olumsuz ek içeren ve "dolambaçlı" soruyu algılama yetersizliği

SORU: Evinizde, <i>sizle birlikte yaşayan kişiler</i> , sizin neyiniz oluyor?
YANIT: Babaannem, babamın gerçek annesi ve dedem, babamın gerçek babası (Evde anne, baba, kardeş, babaanne ve dedesi ile birlikte kalıyor).
SORU: Evinizde, <i>sizle birlikte</i> , kaç kişi yaşıyor?
YANITLAR:
- Beni saymazsak 3 kişi
- Dört kişi. (Evde yaşayanları saydığımda, anne, baba ve 2 kardeş olduğunu anlıyoruz.)
- Benle birlikte 2. (Anne ve babası ile birlikte yaşıyor.)
- Başka kimse yaşamıyor.
SORU: Evinizde, <i>sadece size ait olan</i> , örneğin; oda dolap, çekmece gibi, ne var?
YANITLAR:
- Evde ev hariç bütün eşyalar bize ait
- Odam var, fakat kardeşim ile paylaşıyorum
- Dört kişilik ailede, 2 odalı evde yaşıyor. Kendine ait odası olduğunu söylüyor
SORU: Acıkıpta yemek bulamadığınızda ne hissettiniz?
YANIT: Zihnimin açılması
SORU: Yapmayı çok istediğiniz halde, azar işitirim ya da cezalandırılırdım diye, yapamadığınız nedir?
YANIT: Bu soruyu 1/5 denek anlamakta zorlandım.

Tablo 7. Soru gruplarında yanlış anlama

	%
Basit mantık algılayamama	12
Basit mantık yanlış anlama	10
Soyut kavram yanlış tanım	9
Duygu irdeleyen soru yanlış anlama	8
Dolambaçlı soru yanlış anlama	6
Olumsuz ek içeren soruyu yanlış anlama	5
Diğer sorularda yanlış anlama	2

lamaya çalışan %56 deneğin, %9'u yanlış tanım yaptı. Çağrışım belirtenlerin ve soruyu yanıtlamayanların arasında da yanlış tanımlama yapabileceklerin varlığı düşünülürse, hatalı tanımlama yapanların oranının daha da yükselebileceği düşünüldü. Öte yandan, herhangi bir psikozu bulunmayan %8 denek, uzaydan daha soyut bir kavram olan "*cin*" *gördünüz mü?* sorusunu "evet" diye, %25'i çevrelerinde *cin* görenlerin olduğunu belirtti.

Siloistik basit **mantık** gerektiren soruyu anlayamama oranı %12, yanlış yanıt verme oranı %10 idi.

Tablo 8. Yanlış kullanılan somut kavramlar

Beni en çok üzen olay anneannemin <i>ölüşüdür</i> . (ölümü)
Sınıfımızdaki <i>kütüphane</i> dikkatimi çekiyor. (kitaplık)
Öyle bir anı <i>bilmiyorum</i> . (Öyle bir anı hatırlamıyorum)
Anneannemin az daha ölmesi beni çok üzdü. (Anneannemin adeta ölümden dönmesi...)
<i>Pek üzücü olay (sadece 1) olmadı.</i> (Biri hariç, pek üzücü olay olmadı.)
<i>Herşeyimi beğenmiyorum.</i> (Hiçbir şeyimi beğenmiyorum.)
<i>Hiçbirini olmak istemezdim.</i> (Hiçbiri gibi olmak istemezdim.)
Beni <i>en az kimse sevmemiştir.</i> (Beni herkes çok sevmiştir.)
<i>O arkadaşım beni gerçekten sayılır biri olduğun için.</i> (....)
Okumak bizim için ileride iş kurabilmemizi sağlayacak. (...)
<i>Annem hep sorarım hazırım diye.</i> (Anneme "Hazır mı" diye hep sorarım.)
<i>İyi histerin.</i> (İyi hissederim.)
<i>İlgim yükseliyor.</i> (İlgim artıyor.)
<i>Dış etraf.</i> (Dışarı / etraf.)
<i>Arkadan geçen yaz.</i> (Geçen yaz.)

Duygu ifadesi gerektiren soruların yanlış anlaşılma oranı %8'di (Tablo 5). Birden fazla kavram içeren "dolambaçlı" sorular %6 denek tarafından yanlış anlaşıldılar (Tablo 6). İçinde olumsuzluk eki olan bir kelime içeren soruların yanlış anlaşılma oranı %5, diğer sorularda yanlış anlama oranı %2 idi (Tablo 7).

Algılama yetersizliğinin yanısıra ifade yetersizliği mevcuttu. Örneğin;

SORU: Azar işitmeyi göze alarak bir davranışta bulunduğunuzda nasıl bir duyguya kapılıyorsunuz?

YANIT: Yanlış mı? Doğru mu? Ya da;

SORU: Yanlızken mi, yoksa arkadaş grubunuzla iken mi daha mutlu oluyorsunuz? Neden?

YANIT: Arkadaş ile birlikte daha mutlu oluyorum çünkü arkadaşla daha mutlu oluyorum.

Somut anlamlı kelimelerin yanlış kullanıldığı görüldü (Tablo 8). Soyut kavramlara gelince, örneğin

Tablo 9. İfade edilebilen soyut kavramlar

1. Çalışkan, azimli, hırslı, savaşçı, inatçı
2. Prensipli, ciddi, disiplinli, titiz, tertipli
3. Tutumlu
4. Cimri
5. Zeki, başarılı, yetenekli, becerikli, girişken
6. Başarısız, yavaş, ağır, tembel
7. Çapkın
8. Uyumlu, barışçıl, affedici
9. İkna edici
10. Eşitlikçi, paylaşımcı, cömert, bonkör
11. İyimser
12. Kötümser
13. Mütevazı, hava atmaz, alçak gönüllü, ukala değil, şımarık değil
14. Saygılı, centilmen, kibar
15. Saygısız
16. Duyarlı, hassas, sevecen, sıcak, arkadaş canlısı, konuşkan, cana yakın, candan, dost, güler yüzlü
17. Yumuşak kalpli, müşfik, duygusal, heyecanlı
18. Yardımsever, iyiliksever
19. Mutlu, keyifli, zevkli, eğlenceli, neşeli, esprili, komik, deli-dolu, uçuk
20. Dürüst, doğru, açık sözlü, onurlu, gururlu
21. Yalancı
22. Sırdas, güvenilir
23. İspiyoncu
24. Şaşırtıcı
25. İğrenç, tiksindirici, berbat
26. Sıkıcı, üzücü, acı, ıstırap verici
27. Mutsuz, üzgün, kederli, acılı
28. Sinirli, hırçın, öfkeli, kızgın, hiddetli, şiddetli
29. Korkak, endişeli, ürkek, çekingen, utangaç, sıkılgan, alıngan
30. Utanç verici, suçlu
31. Kışkanç, çekemeyen, gıpta eden, imrenen
32. Güvensiz
33. Sevgi, aşk, eşkat, merhamet
34. Saf, aptal, salak
35. Hilekar, düzenbaz
36. Sabırsız, aceleci
37. Acımasız, zalim

Tablo 10. Genellikle uyulmayan dilbilgisi kuralları

Cümle büyük harfle başlamıyor.
Cümle sonuna nokta konmuyor.
Soru cümlesinin sonuna soru işareti konmuyor.
Yan cümlecikler, bağlaç ile ayrılan cümleler virgül ile ayrılmıyor.
Anlam benzerliği olan kelime tekrarları virgül ile ayrılmıyor.
Özne-yüklem uyumsuzlukları yapıyor.
İsmin-de hali ile de bağlacı doğru kullanılmıyor.
-ki iyelik zamiri ile ki bağlacı doğru kullanılmıyor.

olumsuz **duygular** %37 oranında “*kötü, iğrenç, fena, berbat*” kelimeleri ile, olumlu duygular ise %26 oranında “*mükemmel, iyi, güzel, boş*” kelimeleri ile **yetersiz olarak ifade edildi**. Öte yandan, grubun ifade yeteneği tümüyle bakıldığında çeşitli soyut kavram ve duygulanımın ifade edilebilir olduğu görüldü (Tablo 9).

Tablo 11. “Uydurma” kelime ve imla

acımak	acınmak
ayrıca	ayrıyetten
bağıra çağıra	bağara çağara
birden	bir den
dostça	dostçalık
gözü kara	göz kara
havalara uçuyorum	havalara uçuyo otuyorum
hepsi ile / hepsiyle	hepsiyle
ikisi ile de / ikisiyle de	ikisindedir / ikisiyle
memnuniyet	memnurluk
oynayabilme	oynaya bilme
“çok” sevinmek	sevinçlilik / sevindirlik olmak
sıkıntı	sıkıntılık
tabii ki	tabikide / tabiki
uslandırmaz	uslulaştırılmaz
binde birini bile	1000’de 1’ini bile
güzel bir duygu	güzel / duygu
evet var = 4 kişi	“Allah” korusun
Burak’ın	Burağın - Burağ’ın
çözmektir	çözmek’dir
işte	iş’de
orada	ora’da / or’da
mem-nu-num	mem-nun-um
te-le-viz-yon	telev-zyon

Tablo 12. Hece düşmesi hataları

şehire	şehre
bilimin	bilmin
anneanne	anane
babaanne	babane
babamın	banın
nasılsın	hassın
onunla	onla

Tablo 13. Ünsüz sertleşmesi hataları

acıkipta	acıkipda
gitmiştim	gitmişdim
hissediyorum	hissetiyorum
seyrederim	seyreterim
giderdik	gidertik
pikniğe	pikniye
yemeğin	yemeyin

Genel olarak, dilbilgisi kurallarına dikkat edilmediği anlaşıldı (Tablo 10). Hiçbir kurala uymayan kelime ve noktalama işaretlerinin “**uydurulduğu**” görüldü (Tablo 11). Kesme işaretleri heceleri doğru ayırmıyor, hece düşmesi kuralı ihlal ediliyor, yeni düşük heceler “uyduruluyordu” (Tablo 12). Seslerin, öğrenmeyi gerektiren doğru yazılış biçimleri ile değil

Tablo 14. Duyulduğu gibi ancak yanlış yazılan kelimeler

aile	ayle
hain	hayın
acayıp	acaıp
ameliyat	amliyat
belli	beli
bilhassa	bir hassa
birde iken / birdeyken	birdeken
elektrik	elektrik
espri	espiri
Fethiye	Fetiye
gardrop	gardolap
gerçek	gelçek
Görkem	Gölkem
hadd-i hesabı yok	haddi halası yok
Hawaiî	Havayi
inşallah	işalah / iş allah / iş allahta / iyşallah
internet	iternen
ithalat	italat
komando	komandos
Londra	Londura
modelist	modalist
olsa da olmasa da	olsada olmasada
öbür	o bir
piyano	piano
profesör	profösör / profesör
psikolog / psikolojik	piskolok / piskoloşik
restoran	resturan
sabahçı iken / sabahçıyken	sabahcigen
sabahleyin	za baleyin / sabaleyin
sandviç	sandiviç / sandivic
scrabble	sıkrabil
sinüzit	sinitiz
stres	sitres
televizyon	televziyon / telivziyon
teyp	teyip
trilyon	trilyon
video	vidyo
bisiklet	bisitlet
bıçak	buçak / puçak
çünkü	çünki
sosyal	sosyel
iddia	iddea
lüzumsuzluk	nüzütsüzlük
serbest	serbes
Miami	Mayemi / Mayami
mükemmel	mükembel
vicdan	vijdan
yeğen	yiğen / yiyen
yalnız	yanlız
yanlış	yalnış

de, duyuldukları gibi yazıldıkları görüldü. bu durum yabancı kökenli kelimelerde daha sıklıkla kendini gösterdi. Ünsüz sertleşmesi kuralına yeterince uyulmuyordu (Tablo 13 ve 14). 'D-T', 'V-F', 'S-Z', 'B-P' ve 'H-A' sesleri yapılarındaki bazı benzerliklerden ötürü yanlış kullanılıyordu (Tablo 15). 'Ğ' sesini doğru kul-

Tablo 15. Sıklıkla yanlış duyumsanan sesler

Tonsuz süreksiz dış sesi T ile tonlu süreksiz dış sesi D	
ödül	ötül
tarla	darla
tehdit	tehtit
Tonsuz sürekli gırtlak sesi H ile A seslisi	
halif	afif
herhalde	heralde / eralde
hırka	ırka
Tonlu sürekli dudak sesi V ile tonsuz sürekli durak sesi F	
şekfat	şekat / şevkat
Tonlu süreksiz dudak sesi B ile tonsuz süreksiz dudak sesi P	
beter	peter
pişmesi	bişmesi
çabuk	çabık / çapık / çapuk
cevap	cevab
grup	grub / gurp / gurup
gurup	grup
sebepe	sebeb
kopya	kobyay
sohbet	sohpet
Tonlu sürekli dış sesi Z ile tonsuz sürekli dış sesi S	
süs	süz
herkes	herkez
zihin	siğın
sefillik	zefillik

lanma açısından deneklerin çoğunun sorun yaşadığı anlaşıldı (Tablo 16).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Delikanlılık döneminde, dikkat ve algılama yetenekleri gelişir. Dikkat süresi uzar. Kuramsal, soyut düşünebilme yeteneği ve gelecek kavramı oluşur. Düşünce organize edilir. Hipotezden yorum yapabilmeye yetisi başlar (Mussen ve ark, 1984).

Lisan, komplike duygu ve düşünceleri ifade edebilecek kapasiteye ulaşır. Bu dönem, edebiyat, güzel sanatlar ve sportif faaliyetler açısından olağanüstü yaratıcılık dönemidir. Delikanlı kendini bir anda hümanist, moral, etik ve din gibi fikirler dünyasında buluverir (Kaplan & Sadock, 1998).

Yukarıdaki tüm yetileri, aslında, delikanlının, bu döneme özgün kimlik bunalımının çözülmesi için eline verilmiş adeta araçlardır. Kimlik bunalımı, bağımlı kişilikten, bağımsız kişiliğe geçiş ile çözülür

Tablo 16. Tonlu sürekli, damak sesi "ğ"

Eh!	Eğ!
abi / ağabey	ağbi / ağabi
ağrı	arı / alı
ağlamış	alamış
bazen	bahzen / bağzen / bazan / bağsan / bağazen / bazıları
bayağı	baya
beğenmek	beyenmek
daha	dağa
dağa	daha
pahasına	pasına
diye	diğe
değer	deyer
değil	diyil / diğil / deyil
eğer	eyer
eyer	eğer
eğlence	eylence
çaresiz	çağresiz
iğrenç	irenç
inşaat	inşahat
iyileşmek	ileşmek / iğleşmek
oğlu	olu
mezun	meğzun
mide	miğde
mağdur	madur
maalesef	mağlesef / malesef
öğretmen	örtmen / öretmen
sağlar	salar
saha	sağ
saat	sağat
olduğu / olduğunu	oldu / oldunu
ağına	ana
aşağılıyor	aşalıyor / aşşalıyor
ayağının	ayanın
Dağıttığım	Dağıttım için kızar
istediğim	istedim
öğrendiğim	örendim
seçtiği	seçti
yaşadığım	yaşadım
güvendiğim	güvendiyim
öyle	ögüle / öğle
öğle	öyle
mühendis	müğendis / müyendis / mühendiz
yemeğin	yemeyin
geceleyin / geceleri	geceleyin iyileşti

(Ginsburg, 1992). Negativizm, delikanlı için bağımsız ve özgün düşüncesinin ifade biçimi olarak kullanılır. Kendi bağımsız duygu ve düşüncelerini ailesine ve tüm dünyaya farkettiler için, delikanlı, adeta önüne gelen her meseleyi negativistik açıdan kullanır.

Öte yandan, ebeveyn rolündeki kişiler, iş, evlilik ve bir önceki jenerasyonla olan ilişkilerinin öyle ya da böyle düzene kavuştuğu üretkenlik dönemini yaşamakta olan erişkinlerdir (Nemiroff & Colarusso,

1988). Çocuklarının davranışlarına yansıyan bu gelişmeleri anlamakta zorluk çekerler. Özellikle çocuğun negativizmini bir isyan ediş olarak algılayarak, bundan endişe duyarlar. Yine bu döneme özgün, hormonal değişiklikler sonucu, sexüel dürtü ve madde kullanımından, tehlikeli sporlara kadar uzanan bir yelpazede *risk alma davranışları* (risk taking behaviour) sergileyen genç, ailenin endişelerini iyice körükler. Sonuç olarak, bağımsız kimlik geliştirme adına her meseleye olumsuz yaklaşma eğiliminde olan delikanlı ile ailesi arasında arkadaş ve kıyafet seçiminden, akademik konulara kadar her konuda tartışma çıkmaya başlar.

Ayrıca, bu dönem, bir gruba dahil olma dönemidir. Delikanlı grup arkadaşlarının, kendisi hakkındaki düşüncelerine çok hassastır. Sürekli kendini grup arkadaşları ile kıyaslar. Gerçek ya da hayali olsun gruptan ayrı düşmek, yaşama sevincinin azalmasına, özgüven kaybına ve aşağılık kompleksine yol açar. Grup içinde hem onlarla aynı olmak hem de kendi kimliğini vurgulamak zorlayıcı bir ifade sıkıntısı (Garber ve ark, 1993).

Orta sınıf 14 yaş erken delikanlılarımız arasında yaptığımız araştırma sonucu gördük ki, gençlerimiz ciddi bir lisan kullanım sorunu yaşamaktadırlar. Başlıca algılama, anlatım, gramer ve imla alanındaki yetersizlik öncelikle dikkati çekiyor. Basit mantık algılaması grubun %22'sinde yetersiz. Soyut kavramlar grubun %9'unca algılanamıyor. Yüzde 8 deneğin duygu kavramını algılayamıyor. Grubun tümü değerlendirildiğinde, çok çeşitli duygu anlatımlarının ve soyut kavramların gelişmiş olduğu görülüyor. Ancak grubun yaklaşık yarısı duygularını yeterince aktaracak kelimeleri bulamıyorlar. Türkçe lisanını gramer ve imla açısından oldukça yetersiz kullandıkları anlaşılıyor. Kuralların bilinmediği ya da uygulanmadığı noktalarda "uydurma" yoluna gidiliyor. Dilimizin duyulduğu gibi yazılma kolaylığı olmasına rağmen, seslerin yanlış kullanım ya da hatalı algılanmaları sonucu çeşitli yazım hataları yapılıyor.

Araştırma grubumuz, ekono-mo-kültürel açıdan, orta sınıfa hatta bu sınıfın da üst katmanına dahildirler. Devam ettikleri okullar İstanbul ili için pilot okullardı. Böyle olmasına, bu okullarda sistemli ve kapsamlı bir "Türkçe Dilbilgisi" öğretim programı uygulanmasına rağmen, sonuçlar oldukça düşündürücü bulundu.

Lisan insanın kişilik ve davranış gelişiminde çevreye adaptasyon ve çevre ile iletişim araçlarından en

önemli yetilerinden biridir. Dolayısı ile, bağımsız kişilik geliştirme çabasında olan delikanlı, kendini yeterince anlatamama sonucu çevreyle sağlıklı bir iletişim içinde olamayacaktır. Bu da onun çevre ile armonisini bozacak, başta agresif davranış, isyan ve akademik başarısızlık olmak üzere depresyon ve bunalımlı belirtileri gösterecektir (Brendt ve ark, 1993).

KAYNAKLAR

- American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Fourth edition) American Psychiatric Association, Washington DC, 1994.
- Brent DA, Johnson B, Bartle S, Bridge J. Personality disorders, tendency to impulsive violence, and survival behavior in adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 32: 69-74, 1993.
- Erikson E. Identity and the Life Cycle. Norton, New York, 1980.
- Garber J, Weiss B, Shanley N. Cognitions, depressive symptoms, and development in adolescents. *J Abnorm Psychol*, 102: 47-53, 1993.
- Ginsburg H, Brant SO. Piaget's Theory of Intellectual De-

velopment. (Ed) 3, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1988.

- Ginsburg HJ. Childhood injuries and Erikson's psychosocial stages. *Soc Behav Pers*, 20: 95-98, 1992.
- Greenspan ST, Curry JF. Piaget's approach to intellectual functioning. In *Comprehensive Textbook of Psychiatry*. HI Kaplan, BJ Sadock (ed) 5, Williams & Wilkins, Baltimore, 256-260, 1989.
- Holt RR. Freud Reappraised: A fresh look at Psychoanalytic theory. 1989.
- Jarvinen DW, Nicholls JG. Adolescent's social goals, belief about the causes of social success, and satisfaction in peer relationships. *Dev. Psychol*, 32: 432-437, 1996.
- Kaplan HI, Sadock BJ. Adolescence In *Synopsis of Psychiatry*. (Ed), Williams & Wilkins, Baltimore, 42-47, 1998.
- Kitchener FR. Piaget's Theory of Knowledge: Genetic Epistemology and Scientific Reason. Yale University Press, New Haven, 1986.
- Mussen PH, Conger JJ, Kagan J. Adolescence. In *Essentials of Child Development and Personality*. Harper &, New York, 1984.
- Nemiroff RA, Colarusso CA. Frontiers of adult development in theory and practice. *J Geriatr Psychiatry*, 21: 7-14, 1988.
- Piaget J. *Judgement and Reasoning in the Child* Harcourt, New York, 1926.